

ЛЮБЕН ДИЛОВ
ЛИТЕРАТУРА В РАЗВИТИЕ

chitanka.info

Немски говорещите страни създадоха и продължават да създават една от най-силните литератури на света, но в така наречената „научна фантастика“ — този толкова модерен и развит вече жанр — те все още стоят зад много други големи и малки народи. Това вероятно си има свои специфични причини, които се нуждаят от разкриване, защото иначе е трудно да си го обясним. Големият писател и учен Чарлс Пърси Сноу през 1959 год. пръв заговори за онай бездна между двете култури — научната и художествената, която се дължи най-вече на досегашната образователна система, но защо тъкмо там, където са се раждали такива обединяващи двете култури титани като Гьоте, Хумболд и Айнщайн, тази бездна ще е особено широка? А не липсват и други традиции, които биха могли да послужат като солидна основа за едно развитие. Немският романтизъм от XVIII и началото на XIX в. (Ахим фон Арним, Адалберт фон Шамисо; Вилхелм Хауф, Е. Т. А. Хофман, Жан Пол) е почти изцяло в плен на фантастичното, той създава и някои прототипове на днешната фантастика: Вилхелм Хауф — „Човекът в Луната или влечението на сърцето е глас на съдбата“, Хофман — „Автомати“ и „Пясъчният часовник“ (1815 г.), където механичната кукла Олимпия е всъщност една прабаба на по-късния робот в литературата.

В края на XIX в. за дълго забравеният и едва преди няколко години новооткрит Курт Ласвиц твори вече образци на истинската научна фантастика с философски и сатиричен профил, които и днес звучат съвременно. А пиращият на немски швейцарец Карл Шпителер, лауреат на Нобеловата награда, „изобретява“ в романа си „Олимпийска пролет“ (1905 г.) нещо като гигантски компютър, който регистрира и съхранява в паметта си всичките страдания на човечеството. През 1913 г. Бернхард Келерман се прославя в целия свят с романа си „Тунелът“ — едно върхово постижение на социалнокритичната техническа утопия, което и у нас има две издания. След него, през 1924 г., друг голям немски писател, Герхард Хауптман, също стига до утопичния роман с „Островът на великата майка“. А покъсно, вече през Втората световна война, някои избягали от Хитлер в Америка видни прогресивни писатели, като Алфред Дъоблин, Франц Верфел, Ана Зегерс и Паул Шербарт, навярно под влияние на новите тенденции в американската литература, създават романи, които и днес могат да бъдат отнесени към научната фантастика.

В средата на двайсетте години „технико-утопичният роман на бъдещето“ или още „инженерен роман“, както го наричат тогава, се оформя и от цяла редица специализирали се вече в тази област, повече или по-малко изкусни в занаята си писатели, като Ханс Доминик, Ото Вили Гайл Отфрид фон Ханщайн и Теса фон Харбоу, която особено нашумява с романа си „Метрополис“, екранизиран от големия режисьор Фриц Ланг и станал класика на научнофантастичния филм. Добре развита е и оная част от фантастиката, която представлява художествено непретенциозно четиво за юноши, защото още през 1908 г. е тръгнала първата „космическа“ серия „Въздушният пират и неговият управляван въздушен кораб“, достигнала до 180 книжки, общо взето в стила на Жул Верновата фантастика и морал.

Но ето че през 1933 год. в Германия идват на власт националсоциалистите. По площадите на Берлин пламват аутодафета от книги, национал-социалистическите босове се хвалят, че „когато чуят думата «култура», се хващат за пистолета“, добрите писатели емигрират, биват прогонени или заставени да замъркнат. Германия изпада в една чудовищна културна изолация, чиито пакостни последици ще се усещат още десетилетия след войната и падането на фашизма. На писателите от немскоезичните страни за дълго още няма да им е до фантастика, защото им предстои равносметката с нацизма, осъзнаването на вината пред света битката с душевните деформации на народа, нанесени му от най-мракобесническата идеология в историята на човечеството, създаването на едно разумно и хуманно „днес“. Това намира отражение и в плахите нови кълнове на фантастиката — най-вече в романа-антиутопия на австриеца Ото Базил „Ако фюрерът знаеше това“, (1966 г.), където ярко и талантливо е обрисуван оня ужасен свят, който би настъпил, ако Хитлер спечелеше войната.

Жаждата да се овладее пропуснатото през годините на фашистката изолация и нетърпението да се намери отново контактът със света, особено в страните, останали в руслото на западния капитализъм, нанасят допълнителни поражения върху развитието на фантастиката в тези страни. Първите опити да се поднесе на немския читател хубавата американска фантастика търпят и финансов крах — на добрия читател също все още не му е до фантастика, защото има да се справя с глада и разрухата, с политическите проблеми на своето

настояще. Това обезкуражава издателствата, казват си думата неумолимите закони на капиталистическия книжен пазар. Печалбите идват от струващите стотинки брошури серии, от чисто развлекателната тривиална „фантастика“, която се гълта от невръстния беден или непретенциозен читател. И ето че тъкмо тая продукция на англосаксонската фантастика, начело с комиксите и супермена, залива с мътния си порой книжарниците и будките. Не закъснява естествено и собственото производство в тоя стил. Не ще закъсне и появата на западногерманския супермен Пери Родан. Той, разбира се, ще е стъпил върху грандоманска традиция на Карл Майевия „Поразяваща ръка“, но е лишен дори и от неговия примитивен бюргерско-християнски морал.

Серията с героя Пери Родан е колкото показателно, толкова и плашещо явление. Достигнала от 1961 до 1979 год. един тираж от над половин милиард екземпляра, тя е финансово най-успешната, а идейно и нравствено сигурно най-пошлата от всички подобни литературни кичове по света. Пери Родан, великият администратор на галактическата империя, води непрекъснато от жестоки по-жестоки сражения с всякакви другопланетни същества, без в нито едно от стотиците книжлета дори да се споменава защо и в името на какво се водят, по какви причини империята на Родан се чувства заплашена. В замяна на това обаче е достатъчно очевидно разделението на света на свръхчовек, водещ една послушна космическа армия, и низшите другопланетни раси, които са най-малкото слизести и гадни на вид. Вероятно и затова просто трябва да бъдат изтребени от свръхчовека. Така рухналите на Земята немски блянове за велика империя са издигнати на вселенско равнище заедно с недоубитите фашистко-расистки идеи. Пери Родан си остава един толкова очевиден — както го нарича лявата критика във Федералната република — „космически Хитлер“, та съвсем не е случайно, че той не можа да пожъне никакъв успех дори в съседните капиталистически страни.

Появяват се и множество други серии, напомпани с ужаси, и порнография — годишно днес 160–170 заглавия. Дори добрите американски, английски и френски книги се съкращават и обезобразяват, за да бъдат нагодени към облика и формата на сериите, в резултат на което в очите не само на литературната критика и на сериозния писател, но и на що-годе сериозния читател научната

фантастика бива окончателно компрометирана, създава ѝ се име на поджанр от най-низшата развлекателна книжнина. И трябва да мине доста време, докато някои по-авторитетни издателства отново поемат риска да издават, встрани от сериите, не в джобен или брошурен формат, а в нормални издания, книги, носещи жанровото определение „фантастика“, но едновременно с това притежаващи художествени качества — защото този тип литература продължава да не е доходна нито за издателя нито за автора.

Пробивът идва чрез Станислав Лем и Рей Бредбъри, чрез Азимов и Кларк, чрез братя Стругацки, чрез останалите най-добри американски и съветски автори, които вече се превеждат в истинския им вид и постепенно формират един все още немногоброен, но задоволителен кръг от образовани и взискателни читатели на фантастиката. А това, разбира се, не може да не окуражи най-после и пишещите на немски автори, а стимулира появата и на нови имена, които в променящата се благоприятно пазарна конюнктура могат най-после да намерят тук и там по някое издателство и за себе си.

Повечето от тези сравнително нови и най-нови имена българският читател ще намери в предлагания му тук антологичен сборник. Сред тях се открояват докторът по кибернетика Херберт В. Франке — днешният „параден кон“ на западногерманската фантастика, както го нарича критиката, и по-младият Волфганг Йешке. Не само като автори, а и като редактори на двете най-авторитетни сега научнофантастични серии на издателствата „Голдман“ и „Хайн“ двамата имат особено големи заслуги за съживяването и новото развитие на сериозната фантастика в тези страни. За съжаление други видни писатели, като Карл Амери или Дитер Хаселблат, трябващие да останат извън антологията, тъй като пишат предимно радиани. Впрочем в немската литература открай време са се писали по-малко разкази в сравнение с другите големи литератури. Присъствието в сборника пък на такива крупни имена като австрийците Франц Кафка, Ерих Фрид или швейцарците Макс Фриш и Фридрих Дюренмат, у които онова, което би могло да бъде наречено „фантастика“, е епизодично, цели, от една страна, да покаже живостта на традицията, а, от друга — по-широкото схващане за границите на фантастиката, налагащо се в наши дни, и вече огромното нейно жанрово и методологично разнообразие.

На читателя не ще убегне впечатлението, че в сборника преобладава мрачната утопия, тревожният тон, предчувствието и предупреждението за зло. Това не се дължи само на американското влияние, от което младата фантастика на тези страни все още не може да се отърси напълно, за разлика от фантастиката на Германската демократична република, която търси своите социалистически параметри и затова подлежи на отделно представяне. Както всяка сериозна литература, която се старае не само да развлече читателя, а и да отклика на екзистенциалните проблеми на своето време, така и тази фантастика — а поради спецификата си тя дори още повече — не може да не отразява вярно и загрижено идейната, нравствена и социална криза на капиталистическото общество. А екологичната криза и вцепеняващата заплаха от всеунищожителна война са общи за света. Ако е точно определението, че фантастиката изразявала копнежите и страховете на човечеството, то днес копнежите му едва ли са станали по-малко, но съвсем осезаемо страховете му са се удвоили.

В своите „Дневници“ популяренят и у нас с романите си швейцарец Макс Фриш, като разсъждава за съдбата на романа и епоса в наши дни, пише: „Изобразяване — но не е задължително то да бъде изобразяване на един наличен свят; този свят може да бъде и измислен. А в края, като последен шанс за епоса стои фантастиката (Омир, Балзак, Кафка).“

Въпреки богатите си традиции, чито корени лежат далеч назад във времето, днешната немскоезична фантастика все още може да се нарече млада, без особено ярки имена и произведения, но тя е на път да осъзнае завещаното ѝ от големите нейни предшественици, да открие за себе си този шанс, за който говори Макс Фриш. Това е, което и пожелаваме и ние, представяйки я на българския читател.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.